MEDEDELINGEN

HEEMKRING OKEGEM

25ste Jaargang, 2000, nr. 4
VERSCHIJNT DRIEMAANDELIJKS
Afgiftekantoor Ninove 1
4e trimester 2000

BESTUURSLEDEN

Voorzitter: Herman Van Isterdael, Idevoordelaan 27, Okegem
(054/32.23.02)
Secretaris: Patrick Praet, Kievitlaan 25, Ninove
(054/32.71.58)
Penningmeester: Suzanne Van der Speeten, Hazeleerstraat 19, Okegem
(053/66.76.89)
Bestuursleden:
Jozef Van der Speeten, Guldenboom 12, Okegem
(054/33.55.75)
Godelieve De Deyn, Kouterbaan 34, Okegem
(054/33.48.70)
André Segers, Idevoordelaan 25, Okegem
(054/33.65.68)
Herman Brantegem, Hazeleerstraat 24, Okegem
(053/68.04.51)

Uitgegeven met de steun van het stadsbestuur van Ninove.

Verantwoordelijke uitgever: Herman Van Isterdael Idevoordelaan 27, 9400 Okegem-Ninove
Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

Een jaarabonnement op Mededelingen Heemkring Okegem kost 150 frank. Erelid wordt men vanaf 250 frank. Lid worden kan door de som te storten op rekeningnummer 001-1565869-74 van Heemkring Okegem.

Voorzijde: De kasseien van de Kattestraat in de vijftiger jaren

Provincie
Vlaanderen
...otheek

VOLKSGENEESKUNDE TE OKEGEM[1]

Herman Brantegem

Het is voor mensen van nu bijzonder moeilijk zich het maatschappelijk leven van een honderdtal jaren geleden in te denken. Een bestaan zonder snelle verbindingswegen, zonder communicatiemiddelen, zonder elektrische verlichting, zonder radio, tv of krant, zonder grote zorg voor persoonlijke hygiëne, zonder een systeem van sociale zekerheid en bovenal zonder dat artsen of ziekenhuizen op een bereikbare afstand aanwezig en betaalbaar waren.

In de statistische jaarboeken van België lezen wij dat er in 1840 voor de provincie Oost-Vlaanderen met 77.466 inwoners slechts 360 geneesheren en 61 apothekers waren, meestal gevestigd in de steden.

De eerste dokter die zich metterwoon te Okegem vestigde was dokter Stalpaert. In 1961 startte hij in een huis in het begin van de Kouterbaan, later verhuisde hij naar het vroegere huis van Cyriel De Dier in de Leopoldstraat, om zich daarna definitief te vestigen iets verder in de Leopoldstraat. Sinds 1979 heeft Okegem een tweede dokter, namelijk dokter Meert, die zijn praktijk heeft in het vroegere huis van Jules Asscherickx aan de Kouterbaan.

Hoe behielpen de mensen van Okegem zich voordien wanneer ze ziek waren of dringende medische hulp nodig hadden? Men deed dan beroep op dokters uit naburige gemeenten. Men vroeg dan bijvoorbeeld dokter Van den Berghe uit Ninove of dokter Leon Van Bever uit Meerbeke. Vóór

---

[1] Geraadpleegde werken: De Cock A., Volksgeneeskunde in Vlaanderen; Van den Bussche L., Ziekten en remedies in de volksgeneeskunde; Geussens J., Volksbeewegen voor ziekten van mens en dier; Ruys R., Tot heil van mens en dier.

de Eerste Wereldoorlog kwam dokter Van Bever iedere dinsdagvoormiddag naar het hof Van den Berghe tegen het klooster om de zieken daar te kunnen ontvangen en medische hulp te verlenen. Dat was niet ongewoon, hij hield zijn consultaties immers bij familieleden. Dokter Van Bever had zeer veel patiënten te Okegem. Tot op zeer hoge leeftijd deed hij huisbezoeken.

IN VIAM PACIS

†

DE WEG VAN VREDE IS INGEGAAN

DE HEER

LEON VAN BEVER

Dokter in de geneeskunde.
Voorzitter van de kerkfabriek.
Vereerd met het kruis "Pro Ecclesia et Pontifice". De gouden medaille van Sint-Bavo en verscheidene burgerlijke eretekens.

weduwnaar van Dame **Augusta WOUTERS**
echtgenoot van Dame **Marie MOTTE**

geboren te Meerbeke op 9 januari 1893 en godvruchtig overleden te Ninove op 7 november 1981, gesterkt door het Heilig Sakrament der zieken en de Pauselijke zegen.

"Groot zijt Gij, o Heer, en ten zeerste lovenswaardig...; en loven wil U een mens, want Gij hebt ons gemaakt voor U, en onrustig is ons hart totdat het rust vindt in U..." (S. Aug., Confess. I,1)

Waarlijk, loven willen wij U, Heer God, voor deze nobele mens die Gij gemaakt hebt voor U, maar ook voor ons.

En in één adem willen wij U danken voor al de weldaden, die wij door U en door hem mochten ondervinden op onze levensweg.
Bijna een eeuw lang hebt Gij hem als "een gerechtige" - in de schriftuurlijke zin van het woord - "laten rondgaan al weldoende". Gerechtigheid, en liefde voor U en voor de naaste heeft hij steeds betracht. Vinnig en vurig streed hij voor alles wat "goed, rechtvaardig en waar" was. Zijn leven en zijn werk waren geïnspireerd door het Evangelie van Uw Zoon, en gevoed door een diepe Eucharistische vroomheid. In de uitoefening van zijn beroep, in "de kunst van het genezen" is hij de zwakke en noodlijdende mens te hulp geweest.

En in de wederwaardigheden van het leven, die ook hem niet gespaard bleven, hebt Gij hem zichtbaar bijgestaan, voornamelijk in de persoon van zijn dierbare echtgenote en zijn kinderen, "zijn vreugde, zijn trots en zijn erekroon".

Heer, wij bidden U, neem hem nu op in Uw Drieëne Liefde, "temidden van al Uw uitverkorenen, en van allen die ons reeds zijn voorgegaan, getekend met het geloof".

Papa, in lengte van dagen zullen wij blijven bidden voor u en tót u: leer ons werken, leer ons bidden; leer ons leven, leer ons lijden zoals gij; leer ons ook op rechte wegen door het leven gaan - "per vias rectas" - leer ons de rechte weg, de kortste naar God en naar u...

De families
VAN BEVER, GOUBERT, WOUTERS,
LONCIN, MOTTE en DECOSTRE,

danken voor Uw blijken van deelneming.

Wie nog vroeger dan 1840 in de geschiedenis wil teruggaan komt in eeuwen terecht waarin er van echte medische verzorging nauwelijks sprake was en waarin de ziekenverzorging in hoofdzaak in handen was van chirurgijns. Drie grote hulpmiddelen stonden tot hun beschikking:
- het "piskijken" of urescopie want ze meenden uit de samenstelling van de afscheidingsprodukten het ziektebeeld te kunnen bepalen
- de aderlating, om ziekten te voorkomen en die mocht alleen gebeuren op dagen waarop zulks blijkens de astrologie voor de patiënt gunstig was
- tenslotte de klisteerspuit.

In dergelijke omstandigheden was een reactie "laten we de dokter roepen" tot een eind in de twintigste eeuw ongewoon, moeilijk en dus zeldzaam. In ziekte en nood waren de mensen veel meer op zichzelf, op hun buren en op de hulpmiddelen uit eigen omgeving aangewezen.
Het vertrouwen in de kunde van de geneesheer was dikwijls zeer beperkt. Oudere Okegemnaars vertelden dat ze een bejaarde man kenden die ernstig ziek was, maar nooit de pols wou laten voelen en ook hardnekkig alle geneesdranken weigerde. "Ge moogt me pijnigen zoveel ge wilt maar met uw prutsen (flesjes medicijnen) heb ik geen zaken". Men verhoopte meer van kwakzalvers en straatremedies dan van hulp van geneesheren.

Voor de levering van geneesmiddelen moest men zich tot voor de jongste oorlog wenden tot enkele kruideniersszaken. Wie last had van schele hoofdpijn had de zogenaamde "witte poederkens", wie last had met de stoelgang kocht voor 5 frank "rode pillen". Voor een zachtere aanpak raadde men lindenthee aan en voor "'t flesijn " was thermogene watten goed.

Bij "Stoesjken" (August De Schrijver) kon men passende zalfjes kopen om huiduitslag en zweren te genezen.

August De Schrijver, geboren op 4 januari 1863, werd op twintigjarige leeftijd bij een spoorwegongeval te Brussel het linkerbeen tot onder de knie en het rechterbeen boven de knie afgerukt. Hij woonde in de Fonteinstraat rechtover het hof Van Boxstael in een klein huisje. Naast schoenlappen verdiende hij nog wat extra met de verkoop van zalfjes voor mens en dier[2]. Hij overleed op 18 januari 1943.

Door vele kwellingen heen moeten wij het rijk Gods binnentreden. Act. 14.

†

BID VOOR DE ZIEL

VAN ZALIGER

AUGUSTUS DE SCHRYVER

ZOON VAN WIJLEN

Pieter Antoon en Constance Muylaert

geboren te Okegem den 4 Januari 1863 en er godvruchtig overleden den 18 Januari 1943 voorzien van de H.H. Sacramenten der stervenden.

De rechtvaardige sterft gerust, zijn dood is de uitgang van het tegenwoordige en de ingang van een beter leven. Prov. 16. 31

Deze ongelukkige man werd van af zijne jeugd een droevig lot beschoren ; en toch droeg hij met moed en gelatenheid het zware kruis. De Heer, die steeds gratie géeft naar staat, schonk hem ook sterkte en middel om zijn ellendig bestaan tot een hoogen ouderdom voort te slepen.

Het leven is een onafgebroken, pijnlijke strijd waar vaak den mensch geen verpoozing wordt gegund dan om te lijden en te zuchten.

Vaarwel, beminde pleegkinderen en bloedverwanten, dank voor de genegenheid en goede zorgen welke ik bij u genoten heb. Hebt dank vooral gij die mij in mijne laatste levensstonden zoo teederlijk verpleegd hebt. Dat God er u voor loone. Mijn ballingschap is thans ten einde. Eens zien wij elkander weder bij den Heer. Intusschen vergeet mij niet in uwe gebeden.

Mijn Jezus, barmhartigheid. *(100 dagen afl.)*

Plechtige Lijkdienst in de parochiale kerk van Okegem, op Donderdag 21 Januari 1943, te 9 uur.

De Troy, koster, Okegem.

[2] Zie VAN VAERENBERGH B., *Een invalide spoorwegman "Stoesjken"*, in: Mededelingen Heemkring Okegem, 1987, p. 22.

Ernest Staels woonde op de "plesj" en maakte en verkocht ook zalfjes voor de genezing van dieren.

Een merkelijke verbetering in de geneesmiddelenbediening kwam er vanaf 1979 toen er een apotheek geopend werd aan de Kouterbaan door André De Dobbeleer momenteel overgenomen door Mevrouw Moeremans.

De ontoereikendheid van de geneeskunde was weliswaar een noodzakelijke voorwaarde voor het bestaan van de volksgeneeskunde, maar de diepere verklaring voor haar instandhouding moet elders dan in materiële omstandigheden worden gezocht. Volksgeneeskunde is het aanwenden van een behandelwijze die in een gemeenschap bekend staat als afdoend genees- of voorbehoedmiddel bij ziekte of ongemak met uitsluiting van middelen die door de officiële geneeskunde worden voorgeschreven. Die middelen zijn zeer verschillend. Wij kunnen ze indelen in verschillende groepen:

1) De gewone huismiddelen:

Alles in de onmiddellijke omgeving van de zieke en waarvan de ervaring heeft geleerd dat zij hun nut bewezen hebben.
- Om neusbloedingen te stelpen, legde men een stuk ijzer in de hals, ofwel een vochtige doek op het voorhoofd, terwijl men het hoofd achterover hield. Soms stak men ook een net van een spin in de neus. Een bloedende wonde werd met een spinneweb bedekt om het bloeden te stelpen; het schijnt dat de bloedstolling er werkelijk door bevorderd wordt. Dat het niet zonder gevaar is voor besmetting zal iedereen wel beseffen. Men dacht dat de draden van het spinneweb het aaneengroeien van de wond bevorderde.
- Men streek eiwit op de beet van een insekt.
- Een verstuikte voet belegde men met pekeldoeken.
- Bij krampen of reuma bond men een palingvel rond het zieke lichaamsdeel.

- Bij maagpijn dronk je best een afkooksel van hondsdraf of van hopbellen.
- Op zweren legde je een preiblad of je maakte een papje van kaasjeskruid (broëekes mastellekes, paternosterkruid) en tarwebloem al dan niet met boter vermengd.
- Bij oorpijn was vlierdamp aangewezen, men hield het zieke oor boven kokend water met vlierbloemen gemengd zodat de damp in de oorholte kon binnendringen.
- Tegen "mondbleinen" (blaasjes op het mondgehemelte) bij kinderen, werd de mond met bruine suiker of met een pisdoek ingewreven.
- Om een verkoudheid tegen te gaan werden bladeren van zwarte aalbessen kapotgewreven en opgesnoven.
- Hoofdpijn werd geheeld door het binden van een koude doek omheen het hoofd.
- Tegen reumatiek stak men een aardappel of een keitje op zak.
- Om de hik weg te krijgen, moest men de persoon doen verschieten of hem herhaalde malen doen zwelgen zonder ademhalen.
- Een borstvalling werd bestreden door de borst in te wrijven met een vetkaarsje, ofwel door een koek van lijnzaad op een bruin papier op de borst te leggen, ofwel door er opgewarmde blauwe doeken op te leggen.
- Bij een te hoge bloeddruk had men de keuze uit het drinken van een lepel azijn of het regelmatig nemen van een zout-voetbad.
- Koorts verdween als men in azijn gedrenkte kousen droeg.
- "Stijloog" genas vlot indien men er dagelijks met een trouwring overwreef.
- Zweren werden bestreden door een preiblad, ingewreven met boter en met een tang boven het vuur gehouden, erop te leggen. Ook peperkoek werd als een degelijke pleister aanzien.

- Bij keelpijn of kroep moest men een levende puit in de keel houden en wanneer die blauw werd was de brand eruitgetrokken.
- Om de moedermelk weg te krijgen werd een blad van rode kool op de borst gelegd.
- Een luizenkop werd met petrol ingewreven.
- Men gebruikte bloedzuigers die men op de arm of in de hals plaatste om pijnloos bloed te zuigen en aldus een aderlating te voorkomen. Bloedzuigers zuigen elk 5 tot 10 gram bloed op: dit wordt in de maag van de diertjes aanstonds donker-zwart en laat bij het publiek de indruk dat zij alleen "slecht bloed" opzuigen, men plaatste ze op een grondig gewassen huid, best onder een tas men nam dit weg wanneer het dier zich had vastgezet. Na 15 tot 45 minuten viel de bloedzuiger vanzelf eraf, doch de wonde bleef nog een tijdje nabloeden er volgde een lichte jeuk. Men mocht ze maar éénmaal gebruiken.
- Het snuiven was niet alleen een volksgeneugte, men kende het de eigenschap toe dat het de geest opklaarde en het hoofd ontlastte. Men zei in de volksmond: "snuif reinigt de hersenen en jaagt de dokter van het bed".
- Het volk beweerde dat de lintworm verlekkerd was op zoete melk en men slechts de geur ervan hoefde in te ademen om het ellendige dier te voorschijn te roepen. Leg u dus met een open mond over dampende zoete melk en de lintworm zal weldra tot in de keel opklimmen en z'n kop buitensteken, dan heb je hem maar vast te grijpen en op te winden.

Er waren eveneens voorschriften die door de huidige kieskeurigheid onaanvaardbaar zijn geworden.
- Winterhanden kunnen vlugger genezen door er op te wateren
- Een wonde werd belegd met spinrag.

- bij keelpijn bind men een gebruikte kous met zweet om de hals of, nog even doelmatig, een verband van koedrek gemengd met azijn.

Sommige middelen zijn eeuwenoud andere zijn vrij recent. Zo is er bijvoorbeeld de mening dat een luchtdoop verlossing brengt bij een kind dat kinkhoest heeft.
De belangrijkste bron waaruit al die volkswijsheid wordt geput is de eigen ervaring binnen de gemeenschap. Anderzijds zijn heel wat middelen die nu tot de volksgeneeskunde gerekend worden overblijfselen van medische voorschriften afkomstig uit de oudheid.
Kruidenboeken leverden eveneens volksgeneeskundige recepten. De boekhandels spelen in op de trend en het aanbod van nieuwe drukken en herdrukken van kruidenboeken is groot.
Elke verstandige huismoeder ging vroeger in het gunstige jaargetijde haar voorraad koninginnebloemen, kamillebloemen, smeerwortels, vlier- en lindebloemen, paternosterkruid, hoefbloemen, weversbladeren,... verzamelen. Had het kind zich bezeerd, gesneden of verbrand, openbaarden zich ontstekingen, zweren of puisten, moeder wist een drankje samen te stellen of een papje te maken om het kwaad te keer te gaan.
Er dient evenwel gezegd, dat veel dingen, thans als bijgeloof verworpen en bespot, toen voor degelijke wetenschap golden en algemeen werden aangenomen.

2) De magische middelen:

Het misprijzen dat vrij algemeen ten aanzien van volksmiddelen geldt, is zeer waarschijnlijk ontstaan omdat bij vele recepten het verband tussen de ziekte en de ziektebestrijding als onlogisch voorkomt. Dit zijn dan eerder de magische middelen.

- Wie reuma had moest er voor zorgen steeds een wilde kastanje (paardekastanje, galnoot) of een aardappel bij zich te dragen.
- Men was overtuigd dat nachtmerries en kwade dromen niet zouden voorkomen als men zijn schoenen of pantoffels kruisgewijs voor het bed plaatste.
- De genezing van roos gebeurde door handoplegging van iemand die in zijn hand een levende gevangen mol had laten doodbloeden en die zijn bloed met dat bloed had vermengd.
- Om zich te beschermen tegen ziekte en een plotse dood moest men tijdens de eerste meinacht drie wormstekige zwarte bonen over de schouder werpen.

3) De wondermiddelen van kwakzalvers en wonderdokters:

De kwakzalvers, de zogenaamde charlatans, worden al eeuwenlang niet meer serieus genomen maar desondanks blijven ze bestaan alsmaar speculerend op de goedgelovigheid van het publiek. Ze zijn rondreizende verkopers met onfeilbare flesjes, poeders, zalfjes tegen alle mogelijke kwalen. Er waren zelfs wondergenezers die medewerkers betaalden om kreupelheid te veinzen tot ze op het gepaste ogenblik hun krukken weggooiden. En toch zijn er ongetwijfeld genezers geweest met een natuurlijke gave om door wrijven en strijken pijn te verdrijven.

Judith Van Damme vertelde me dat vóór de Eerste Wereldoorlog, toen ze nog een klein kind was, iedere zondag na de beide missen een kwakzalver, volledig in het zwart gekleed en met een hoge zwarte hoed, zijn geneesmiddelen kwam verkopen aan de poort waar nu Rosa Nuyts woont. Hij had een tafeltje bij waar hij zijn koopwaar tentoonstelde en hijzelf stond op een bankje om goed gezien te worden.

4) De godsdienstige middelen:

Wie over die middelen spreekt denkt dadelijk aan de bedevaarten. Gedurende eeuwen heeft inderdaad een systeem gefunctioneerd, waarin voor vrijwel elke ziekte een heilige als noodhelper aangeroepen kon worden, zozeer zelfs dat bepaalde ziekten in de volksmond met de naam van de Heilige worden genoemd: Sint-Katrienewiel, Sint-Antoniusvuur.

Het Katrienewiel is een soort huiduitslag die soms een ringachtige vorm vertoont. Het Antoniusvuur is een soort pestziekte, in de volksmond de "zwarte dood" genoemd, die reeds lang verdwenen is en waarvan de naam later overging op een besmettelijke huidontsteking bij de zwijnen. Het "Sint-Antoniusvuur" zou zijn oorsprong hebben in de Middeleeuwen die geteisterd werden door een epidemie waarvan de aangetaste ledematen zwart uitsloegen en eruit zagen als verkoold, de gelovigen namen hun toevlucht tot de beschermer tegen het vuur namelijk Sint-Antonius vandaar de naam "Sint-Antoniusvuur".

Amuletten worden in de volksgeneeskunde gebruikt als voorbehoedmiddel en als geneesmiddel. Onder "amulet" verstaat men een afweermiddel, namelijk een prentje, beeldje of een ander voorwerp, waaraan men een bovennatuurlijke kracht toeschrijft. Men draagt ze om van ziekte, verwonding, of betovering gevrijwaard te zijn aan de hals, de arm, de vingers, de oren of in de klederen.

Een bedevaart bestaat hierin dat men driemaal rond het beeld of rond de kerk stapt, de relikwie vereert, een geldstuk offert, een bidprentje van de heilige koopt en gedurende negen dagen de novene onderhoudt.

Fliesse (Felicitas Lucia Coppens) had van haar moeder geleerd welke heilige moest aangeroepen worden tegen

bepaalde ziekten en waar er op bedevaart gegaan moest worden om genezing te bekomen. Felicitas Lucia Coppens geboren te Iddergem in 1871 en er gestorven in 1951 was gehuwd met Frans Van Der Speeten (Okegem 1853 + 1933) bijgenaamd "de Kett'n". Ze woonden te Eversem aan het begin van de Hazeleerlos waar nu César De Smedt woont. Zij bezat een boek dat ze raadpleegde wanneer de Okegemnaars en ook mensen uit naburige dorpen voor bepaalde ziekten ten rade kwamen. Ze las destijds de wratten af. Daartoe werd een strohalmpje met een knoop erin in de lengte doorgesneden en in kruisvorm op de wratten gelegd ondertussen las Fliesse een speciaal gebed en nadien diende men het strohalmpje te begraven in vochtige grond en negen dagen een Onze Vader en Weesgegroet te bidden.

Wanneer de zieke zich moeilijk kon verplaatsen ging ze zelf voor een kleine vergoeding op bedevaart.

Welke waren nu bekende bedevaartplaatsen?

Elke streek bezat een aantal heiligdommen met gespecialiseerde hulpverlening voor de kwalen en noden. Voor de stuipen moest men te Ninove zijn, voor hoofdpijn te Iddergem (strokapelleken), voor de kinkhoest te Goeferdinge en Mere, voor allerlei ziekten van mens en vee te Okegem.

Iedere parochie trachtte een heilige te vinden die als toevlucht in nood kon worden aangeroepen. Heiligen waren voor onze voorouders in de eerste plaats de grote helpers in nood die vaak een hopeloze zaak dienden op te knappen. De solidariteit in de gemeenschap was soms zeer groot. Om genezing voor een ernstige zieke te bekomen ging de ganse buurt de ommegang doen en dit negen dagen lang.

- Sint-Antonius-abt te Okegem. Sint-Antonius-abt wordt hier op de parochie sedert een paar eeuwen vereerd en speciaal aangeroepen tegen alle besmettelijke ziekten bij mens en dier. In de vorige eeuw werd het feest van de heilige op

luisterrijke wijze gevierd. Om de devotie tot Sint-Antonius in de loop van het jaar aan te moedigen werd door de pastoor iedere eerste maandag van de maand een solemnele mis opgedragen. Het beeld werd dan uitgestald en na de mis werd er gezegend met de relieken. Voor of na de mis deed men de kleine beeweg: driemaal rond de kerk om nadien te komen bidden voor het beeld.

Daar onze voorouders lange tijd bijna uitsluitend van de landbouw en veeteelt leefden is het verklaarbaar dat zij speciaal Sint-Antonius aanriepen als er één of andere ziekte in de stallen heerste. Ze beloofden dan onmiddellijk boete te doen, negen dagen na elkaar de beeweg te doen of de grote weg om te gaan om genezing te bekomen voor hun zieke dieren. Zo zag men vroeger veel mensen bij valavond biddend langs de straten gaan. De bewoners van de Kattestraat en Leopoldstraat begonnen hun beeweg bij de kapel op het dorp en gingen langs de Kouterbaan, Spoeltjesweg, de Fonteinstraat, Van de Perrekaai en kerk om bij de kapel te eindigen. De bewoners van de wijk Eversem begonnen in de Fonteinstraat ter hoogte van de Spoeltjesstraat gingen zo langs de kapellen van de Fonteinstraat naar de kerk verder langs de dorpsplaats naar de Kouterbaan en eindigden meestal bij de kapel van J. Asscherickx - Heiremans.

Een ander gebruik was het volgende: in de kerk werd een varkenskop of een stuk vlees geofferd. Na de hoogmis werd dit bij de kerkdeur publiek verkocht en dikwijls zag men de eigenaar zijn offer weder inkopen. Dit gebruik bleef in voege tot enkele jaren voor de Tweede Wereldoorlog[3].

---

[3] De verering van Sint-Antonius werd reeds uitvoerig beschreven in Mededelingen Heemkring Okegem, jaargang 2, p. 34-47.

- de heilige Aldegondis te Overboelare was de plaats waar de Okegemnaars gingen beewegen tegen kanker, kwade boezems, tandpijn, koortsen, pest, bezetenheid en andere kwalen. De relikwie van de heilige wordt het ganse jaar uitgestald en de bedevaarder heeft de mogelijkheid een kaars te offeren.

De heilige Apollonia werd, om haar standvastigheid in het belijden van het geloof, met zoveel woede in het aangezicht geslagen, dat de tanden haar uit de mond vielen. Nadien werd ze verbrand en daarom wordt deze heilige "gediend" tegen de tandpijn. Bedevaartplaatsen waar ze vooral vereerd wordt zijn Erwetegem en Leberg (Roosdaal). Het ritueel is eenvoudig. Nadat men de reliek gekust heeft, laat men zich voor een aantal jaren in de broederschap inschrijven. Men noemt dit: "zijn tanden verkopen voor zoveel jaren". Na de goddelijke diensten op 9 februari zegende men met de relieken van de heilige Apollonia te Erwetegem.

Zowat overal in de kerken toegewijd aan de heilige Bavo werd op zijn voorspraak beroep gedaan bij kinderziekten, vooral ter vrijwaring of genezing van de kinkhoest. Sinds de 18e eeuw vereert men de heilige Bavo te Goeferdinge. Men kan er een litanie kopen en tegelijk krijgen de bedevaarders een rood lintje dat aan de klederen van de zieke bevestigd wordt en een flesje waarin vroeger "gewijde witte wijn" was om mee te nemen naar huis.

Te Mere wordt hij algemeen erkend als patroon van kerk en parochie. De kerk van Mere was ooit in het bezit van de Sint-Baafsabdij te Gent. Dit heeft aanleiding gegeven tot de keuze van Bavo als patroon van de kerk. De kerkwijding wordt dan ook herdacht op zijn feestdag 1 oktober. De bedevaarders gingen vroeger driemaal rond de kerk, vereerden en kusten de relikwie van de heilige Bavo.

Als een kindje niet meer wil groeien, kreeg het "de oude man" (rachitisme) zei men. De kinderen werden graatmager en ze kregen heel dunne armen en beentjes, ze zagen er gerimpeld uit als oude mannetjes en daarom dat sommige mensen het beschouwden als een bezetenheid. De kwade hand is over hun kinderen meenden ze en ze gingen naar de paters om ze te laten overlezen. Anderen gingen er voor beewegen naar Mere ter attentie van de heilige Bavo.

De heilige Blasius wordt te Burst aangeroepen tegen de nagelgaten, de zweren en de huidziekten. Toch is hij meestal vereerd als patroon tegen de keelziekten. Zo ook bijvoorbeeld te Welle. Er is een "litanie van de heilige Blasius" te bekomen. Nagelkoppen zijn grote zweren met ietwat zwarte koppen en als die koppen uitvallen worden het grote gaten.

Na Onze-Lieve-Vrouw en Antonius-abt was de heilige Cornelis de meest vereerde heilige in Vlaanderen. Het centrum van de Corneliusdevotie lag in de abdij van Ninove. De heilige Cornelis is de patroonheilige tegen de vallende ziekte, "seskes" (stuipen), jicht, kinkhoest en alle zenuwkwalen. Met de jaren is de verering stilaan afgenomen. Het schrijn wordt tegenwoordig nog slechts jaarlijks op 1e en 2e sinksendag opgesteld in de zuidelijke kruisbeuk van de parochiekerk. Bedevaarders maken driemaal een kleine ommegang binnen het kerkgebouw en gaan vervolgens driemaal rond het schrijn. De kinderen worden nadien ingeschreven in de confrerie.

Sint-Elooi is naast beschermer van paarden vooral aangeroepen tegen de nagelgaten. Zijn macht hierover is te verklaren uit het feit dat hij als hoefsmid met nagels en nagelgaten te maken had. Sint-Elooi wordt in de Sint-Martinuskerk van Aalst aangeroepen tegen de ziekten van paarden, schapen en hoornvee. Hij is patroon van de metaalarbeiders.

Te Burst wordt hij eveneens aangeroepen. Vroeger stond een beeld van Sint-Elooi achteraan in de kerk met twee bakjes verroeste spijkers. De bedevaarders legden de spijkers van het ene bakje in het andere. Aan een pilaar bij het beeld van Sint-Elooi kon men zichzelf zegenen aan een relikwie.

De heilige Laurentius wordt aangeroepen tegen brandwonden en huidziekten omdat hij stierf door het vuur. Te Erpe en Haaltert was er de eerste zondag van mei "een grote ommegang" en de tweede zondag "een kleine ommegang". Het beeld stond midden de kerk uitgestald en de bedevaarders gingen er driemaal rond. De tweede zondag van mei werd jaarlijks "een vlasmis" gedaan die door talrijke boeren werd bijgewoond.

De heilige Rochus was de bijzondere beschermer tegen de pest, cholera, roden loop, tyfus en andere besmettelijke ziekten van mensen, vee en vruchten. Te Herzele staat een kapel gebouwd in de 17e eeuw aan hem toegewijd. De Herzelenaars zijn door de voorspraak van de heilige twee jaren na elkaar verlost van de pest die dan overal verschrikkelijk woedde.

De "mantel van de Heilige Coleta" laten opleggen was een gebruik die de toekomstige moeders in het klooster van de Clarissen in Aalst lieten doen om een gezond kindje te krijgen. Eén van de zusters legt de relikwie die in een zwarte doek is genaaid op de schouders van de zwangere vrouw, terwijl ze drie gebeden leest uit de eerste gebeden van de mis, één tot de Heilige Moeder, één tot de heilige Clara en één tot de heilige Coleta, de drie bijzonderste patroonheiligen van de orde. De vrouw moet dan negen dagen lang een boete onderhouden en iedere dag gewijd water drinken van de heilige Coleta.

Een eigenaardig gebruik is het zogezegde "koorts afbinden". Men geloofde dat het mogelijk was de koorts "vast te binden". Het gebruik bestaat hierin dat men één of ander lint of een strook van een kledingstuk dat het lichaam van de zieke aangeraakt heeft, aan een boom of aan een

tralievenster van een kapelleken vastbindt. Zo was het strokapelleken te Iddergem de toevlucht voor de Okegemnaars. Men liep dan zo vlug mogelijk naar huis zonder om te kijken want anders verloor de beeweg zijn nut.

De koorts afbinden vindt zijn oorsprong in een oud-heidens gebruik. Doch, bij onze volksmensen diende het niet meer om één of andere geest te verschalken. Ze hebben het hun ouders zo zien doen en op dezelfde manier hebben ze het voortgedaan. Het is dus eenvoudigweg een bijgelovige ritus geworden, waarvan ze natuurlijk de betekenis niet meer vatten.

LITANIE

ter eere van den heiligen Martelaar

LAMBERTUS

gewezen bisschop van Maestricht

vereerd te DENDERWINDEKE

Heer, ontferm U onzer.
Christus, ontferm U onzer.
Heer, ontferm U onzer.
Christus, hoor ons.
Christus, verhoor ons.
God, Hemelsche Vader, ontferm U onzer.
God, Zoon, Verlosser der wereld, ont. U onz.
God, Heilige Geest, ontferm U onzer.
H. Drievuldigheid, één God, ontferm U onzer.
H. Maria, Moeder Gods, bid voor ons.
H. Maria, Vrouw van Smerten, bid voor ons.
H. Jozef, Patroon van de H. Kerk en van België, bid voor ons.
H.H. Petrus en Paulus, bidt voor ons.
H. Lambertus, Bisschop en Martelaar, bid voor ons.
H. Lambertus, die van af uwe teederste jeugd de christene deugden hebt aangeleerd en door ze te beoefenen de volmaaktheid hebt betracht, bid voor ons.
H. Lambertus, wiens deugden God door mirakelen heeft doen uitschijnen, bid voor ons.

In Okegem ging men veel bij "Lambrecht", dit wilde zeggen: bij de aangewezen patroon tegen lamheid, de heilige Lambertus. Te Denderwindeke in het Sint-Lambrechtsbos wordt die heilige in een oude kapel vereerd. Men roept hem aan voor verlamming bij mens en dier, meest echter bij varkens en hoenders. Vooral op de tweede paasdag ging men driemaal rechtsom rond de kapel, dan driemaal linksom rond een nabijstaande boom, aan wiens voet een kleine bron vloeit. Water uit deze bron, in een flesje geschept, werd thuis in het voedsel vermengd, anderen wasten de aangetaste ledematen met het zogenaamde Sint-Lambertuswater.

Tegen bedwateren ging men beewegen naar Onze-Lieve-Vrouw-ter-Rust te Lieferinge. Vandaar de spotnaam "beddepissers" voor de inwoners van Lieferinge.

Hiermee is het overzicht van de volksmiddelen afgesloten. De vraag hoe de mensen ertoe kwamen die middelen te gebruiken is als volgt te verklaren. Enerzijds de ontoereikendheid van de geneeskunde en anderzijds de eigen manier van denken van de volksgemeenschap. Wie de volksgeneeskunde wil begrijpen kan niet voorbijgaan aan een aantal vaststellingen.
Het eerste is het sterke ordebewust zijn: niets is toeval, alles heeft een zin, ook het ogenschijnlijk onbegrijpelijke.
Het tweede is het vrijwel geheel ontbreken van abstract denken, natuur en bovennatuur liggen in hetzelfde vlak, heiligen en duivels hebben een concrete gestalte; aan een ziekte wordt een eigen wezen toegekend, dat met zintuiglijk waarneembare middelen bestreden kan worden.
Het derde is wat de gemeenschap beslist voor het individu, zo waren er ook traditionele leefregels in geval van ziekte of nood.

Bovendien bestond er bij de mensen weinig twijfel over de doelmatigheid van de gebruikte middelen en we mogen gerust aannemen dat die in talloze gevallen hebben geholpen, al was het maar omdat genezing zeker bevorderd wordt door het geloof dat men zal genezen. Dit geloof wordt beheerst door twee grote regels:
Ten eerste de regel dat tussen ziekte en bestrijdend middel een zekere gelijkenis moet bestaan. Tegen aambeien gebruikt men kruid dat gelijksoortige knobbeltjes vertoond: het knopig helmkruid of het speenkruid. Tegen geelzucht moest iets geel worden gebruikt: saffraan of een eierdooier. Tegen pijn aan de lever: leverkruid. Tegen nachtmerries of de mare werden maretakken in huis opgehangen.

Men sneed de voorpoten van een levende mol af en hing die om de hals van het kind als amulet, om het doorbreken van de tanden te bevorderen, en om het te beschermen tegen de "stuipen" die daar vaak mee gepaard gingen. Het middel berustte op de analogie tussen de gravende mollepoten en het doorbreken van de tanden bij het kind.
- In het bedevaartwezen vindt de regel der analogie veelvuldig zijn toepassing. Zo wordt een heilige tegen bepaalde ziekten gezocht in een gelijkenis met de naam.
Voor de roos de heilige Rosa.
Voor de lamheid de heilige Lambertus.
Voor vrouwenongemakken Sainte Matrice.
De heilige Blasius, naar analogie met zijn naam voor "blazen" of blaren. Volgens de legende verloste hij ooit een kind van een visgraat in de keel. Hij wordt dan ook als patroon van de keelziekten vereerd.
- In een gelijkenis tussen een levensmoment van de heilige en een ziekte.
De heilige Apollonia werd destijds de tanden met een nijptang uit de mond gerukt en is dus de aangewezen patrones tegen tandpijn.

De heilige Katharina is de patrones van de wagenmakers en molenaars. Ze werd gefolterd met een wiel dat op wonderbare wijze uiteenspatte. Ze wordt aangeroepen tegen "katharinawiel".
- In een gelijkenis tussen ziekte en de afbeelding van de heilige.
Sint-Antonius wordt afgebeeld met een varken zijnde de voorstelling van de bekorende duivel, dat heeft hem tot beschermer van de varkens gemaakt.
Ten tweede de regel van de overdraagbaarheid.
Om de hik te laten verdwijnen moest men zo vlug mogelijk na elkaar een vers opzeggen:

Ik, sprik, spru
Ik geef de hik aan u
Ik geef de hik aan een andere man
Die hem wel verdragen kan

Als men zich concentreert op iets anders en door vlug te spreken kan de hik verdwijnen. Dit versje is een goed voorbeeld van hoe men de gedachte heeft dat de ziekte of ongemak op mensen en dingen overgedragen kan worden.
Een ander voorbeeld: wie koorts heeft maakt de koorts aan een boom vast door middel van een koord, wie de koord van de boom zou losmaken krijgt zelf de koorts.
Bij de bedevaarder wordt de kracht van de heilige meegedeeld aan wie zijn beeld aanraakt.

We mogen besluiten dat veel praktijken van de volksgeneeskunde heden ten dage niet meer bestaan maar de rol van de geneeskundige planten in de volksgeneeskunde is nog niet uitgespeeld.

ERELEDEN WERKJAAR 2000

In 2000 steunden volgende leden onze vereniging met een bijzondere inspanning. Het bestuur dankt hen daarvoor zeer hartelijk.

Van Isterdael Walter, Sint-Katharina-Lombeek
Boriau Albert - Van Audenhove, Okegem
Baeyens Irène †, Stavele
Timmermans Paul, Gent
Vernaillen Achiel - Van den Spiegel, Okegem
Vernaillen Rita, Ninove

Anthoens Achiel, Okegem
De Dobbeleer André, Okegem
De Ridder Marcel, Denderleeuw
Derideaux Lodewijk, Pamel
De Roeck Rudi, Roosdaal
Eylenbosch Cyriel, Okegem
Mertens Georges, Denderleeuw
Schietecatte Marie-José, Ninove
Strubbe Neron - Hellinckx, Ninove
Van der Perre Christiane, Okegem
Van der Weeën Petrus - Jacobs, Okegem
Van Isterdael Jan, Okegem
Van Laeren Maria, Brussel
Van Snick Gilbert -De Bodt, Okegem
Van Snick Roger, Meerbeke
Vernaillen Dirk, Eke-Nazareth
Vernaillen Joris, Okegem
Vernaillen Piet, Okegem

Agneessens Willem - Van de Velde, Antwerpen
Appelmans Victor, Okegem
Asscherickx Guido, Denderleeuw
Cosijns Maurits, Okegem
De Roeck Hugo - Gies, St.-Kwintens-Lennik
Herssens Oscar, Ninove
Pauwels - De Smet Pierre, Aspelare
Servranckx André, Okegem
Servranckx Johny - Van de Perre, Okegem
Servranckx Luc - Van Isterdael, Okegem
Triest Achilles - Van Gucht, Ninove
Van den Spiegel Urbain - Van Damme, Okegem
Van Neygen Ernest - Van der Speeten, Groot-Bijgaarden
Vernaillen Jozef Leo, Ninove
Wittenberg Greta, Drongen
Wittenberg Irene, Okegem

E.H. Callebaut Alfons, Okegem
Couck Jozef, Ninove
De Deyn Lieve, Okegem
Delagey Paula, Okegem
Fosselle Leo - Van den Bosch, Aalst
Helpers Marie-Louise, Denderhoutem
Helpers Raymond, Liedekerke
Janssens Roger, Brussel
Minner Alfons, Okegem
Praet Lucien, Okegem
Renders Gustaaf, Okegem
Ronsijn Paul, Okegem
Sanders Luc, Liedekerke
Sertin Celestine, Okegem
Van den Bosch P., Liedekerke
Van den Bossche Simonne, Okegem
Van der Poorten Willy, Liedekerke

Van Santen Frans, Okegem

Allaert - Asscherickx, Kortrijk
Allard Jozef - Van der Donck, Okegem
Ardans Jan, Okegem
Baeyens Odilon, De Pinte
Buydens Luc, Okegem
Cobbaert William, Liedekerke
De Bodt Chris, Okegem
De Brabanter Marcel, Okegem
De Clus Jacques, Okegem
De Coster Paul, Ninove
De Deyn Jan, Kruibeke
De Kimpe Willy, Okegem
De Leenheer Celestine, Okegem
De Leeuw Jean, Okegem
De Saeger Elisa, Okegem
De Smet Luc, Meerbeke
D'Haese Jean, Okegem
Eylenbosch Leonard, Okegem
Gies Aimé, Liedekerke
Gies Cyriel - Van Droogenbroeck, Brakel
Helpers Gilbert, Okegem
Helpers Helena, Denderhoutem
Impens - Hendrickx, Okegem
Lievens Marcel Robert, Kerksken
Remy Luc, Asse
Reynaert Georges - Marcoux, Okegem
Van Cauteren Marc - Vernaillen, Okegem
Van den Borre Marc, Roosdaal
Van de Perre Gilbert - Delagey, Okegem
Van der Speeten Marie-Thérèse, Hasselt
Van der Speeten Philomena, Okegem
Van Herreweghen Gerard, Gent

Van Herreweghen Herman, Roosdaal
Van Impe - Helpers, Okegem
Van Isterdael Frank, Okegem
Van Oudenhove Fernand, Ninove
Vermeire - Van Daele, Denderleeuw
Vernaillen Etienne, Okegem
Vernaillen Karel, Ekeren
Vernaillen Lea, Okegem
Vernaillen Theo, Okegem
Vetsuypens Gertrude, Okegem
Vleeschouwer Roland - De Moortel, Okegem
Wijnant J., Liedekerke

* * *

WE HEBBEN ER WEER
EEN JAARRIMPEL OF JAARRING BIJ.
NAAR TRADITIE,
EN DIE HOUDEN WE GOED IN ERE,
WENST HET BESTUUR ALLE LEDEN
EN HUN FAMILIE
VAN HARTE
EEN VOORSPOEDIG JAAR 2001
NAAR GEEST EN LICHAAM.

INHOUD

Volksgeneeskunde te Okegem 73
Herman Brantegem

Ereleden werkjaar 2000 93